

İCTİMAİ FƏNLƏRİN TƏDRİSİNDƏ
MUZEY MATERİALLARINDAN İSTİFADƏNİN AKTUALLIĞI

Dr. Eldəniz Abbaslı*,
Avrasiya Yazarlar Birliyinin üzvü.

ÖZET:

Makalede müze materyallerindən sosial bilimlərin eğitimi sürecinde yararlanmanın imkanları, müzelerin öğrencilerin eğitimine katkısı hakkında bilgi veriliyor.

ANAHTAR KELİMELER:

Müze, okul, öğrenci

РЕЗЮМЕ:

АКТУАЛЬНОСТЬ ИСПОЛЗОВАНИЕ МУЗЕЙНЫХ МАТЕРИАЛОВ

В ПРОЦЕССЕ ГУМАНИТАРНЫХ ПРЕДМЕТОВ

кандидат педагогических наук Эльданиз Аббаслы

Формы, способы и средства усвоение учебных предметов различны. Отмечается актуальность использования музейных материалов на всех исторических периодах.

Статья посвящена вопросам использования музейных материалов в процессе обучения, представлена систематизация его возможности.

КЛЮЧЕВАЯ СЛАВА:

Музей, школа, ученик

Gəncliyin milli zəmində, dünya standartları səviyyəsində bilik və bacarıqlara, kompüter savadına, bədii, tarixi, siyasi, estetik, ekoloji mədəniyyətə yiyələnməsi həyati, sosial, iqtisadi və

---

* Yazışma adresi: Dr. Eldəniz Abbaslı – Talıblı küç. 42 mən. 15 AZ 1122 Bakı/Azərbaycan E-mail: abbasli61@gmail.com

humanitar bir zərurətə çevrilir. Məktəblilər ilk növbədə xalqın tarixini, onun ədəbiyyatı, incəsənəti, etnoqrafiya və fiziki coğrafiyası ilə bağlı çoxəsrlik salnaməsini, tarixini, etnoqrafiya və psixologiyasını əks etdirən bədii ədəbiyyatını, ədəbiyyatı dərinədən öyrənməlidir.

Tarix xalqın dünəni, bu günü və gələcəyi deməkdir. Bəşər tarixinin, eləcə də xalqın tarixinin dərinədən mənimsədilməsi özündə geniş komponentləri birləşdirən bir prosesdir. Bu prosesdə şagirdlərə mükəmməl tarix təhsili verilməli, faktlar mənimsədilməli, bu faktlardan mühümləri ayrılmalı, ictimai inkişaf qanunları və dünyagörüşü ideyaları haqqında biliklərlə silahlanmalıdırlar.

Tarix təlimi prosesində şagirdlərdə hadisə və təzahürlərə müəyyən münasibət formalaşmalıdır; onların estetik və əxlaqi tərbiyəsi istiqamətində səmərəli iş aparılmalıdır.

Strateji və taktiki, ümumi və konkret, uzaq və yaxın, əsas və köməkçi məqsədlərə bölünən tarix təliminin məqsədləri geniş və çoxtərəflidir. Bu məqsədlərin həyata keçirilməsi tarix müəlliminin başlıca vəzifəsidir. Həmin vəzifənin reallaşdırılması isə ilk növbədə tarix tədrisinin əyaniləşdirilməsini zəruriləşdirir. Əyaniliyin kompleks şəkildə təmin olunduğu formalardan biri məktəb fənn kabinetidir.

Göründüyü kimi, kabinet məktəbdə təlim-tərbiyəvi vəzifələrin həyata keçirilməsində müəllimin əlində və istifadəsində olan ən dəyərli, ən mötəbər vasitələr toplusu olmuşdur və bu, tarixi-pedaqoji vəzifəni indi də yerinə yetirməkdədir. Lakin zamanın çağdaş ictimai, siyasi, sosial və dünya təhsil vəziyyəti əyaniliyin xüsusi formasını - ədəbi-bədii, tarixi-ictimai, estetik informasiyaların çoxmotivliyini tələb edir. Bu, tədris prosesində və təlimi məqsədli, təyinatlı sinifdən xaric tədbirlərdə muzey materiallarından istifadədir.

Muzey yunan sözü olub elm və incəsənət hamiləri – ilahələrinin toplaşdığı məbəd deməkdir. Qədim yunan mifologiyasında Uraniya – astronomiya hamisi, Kalliopa epos və natiqlik, Klio – tarix, Melpomena – faciə, Poligimniya – lirik poeziya, Taliya – komediya, Erato – poeziya, Terpsixora – rəqslər, Evterpa – musiqi ilahələri kimi təqdim olunmuşdur. Əslində muzey elm və incəsənət sahələri (incəsənət əsərləri, tarixi əşyalar, elm, məişət, sənaye əşyaları), görkəmli şəxsiyyətlərin həyat və fəaliyyəti ilə bağlı materialların qorunub saxlanmaq məqsədilə müəyyən sistemdə yerləşdirildiyi, biliklərin əyani öyrədilib, təbliğ olunduğu müəssisədir.

Elmi ədəbiyyatda elmi-tədqiqat və elmi-maarif müəssisəsi kimi mənalandırılan muzeyin elmi-maarif, tədqiqat və tədris tipləri göstərilmişdir. Təmayülünə görə muzeylərin tarixi, texniki, təbiət, incəsənət, ədəbiyyat və s. kimi növləri vardır. Dünya miqyasında memorial, kompleks və diyarşünaslıq muzeyləri formaları daha çox geniş yayılmışdır.

Ədəbiyyat təmayüllü muzeylər məktəb ədəbi təhsilində çox böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Tədqiqatlar təsdiq edir ki, məktəb muzeylərində iş şagirdləri tədqiqat aparmağa həvəsləndirir, kütləvi fəaliyətlərə yönəldir. Məktəb muzeylərini təşkili və burada fəaliyyət göstərməsi şagirdlərin dünyagörüşünü genişləndirib dərinləşdirir, onun əqli inkişafına təsir edir, ilkin tədqiqatçılıq bacarığını inkişaf etdirir.

Müəllimlər özlərinin ayrı-ayrı dərslərini muzeydə keçir, yaxud materiallardan istifadə etməklə tarix, ədəbiyyat, coğrafiya, təsviri incəsənət kimi fənlərin tədrisin səmərəliliyini artırmağa nail olurlar.

Muzey ekspozisiya və fondlarında toplanmış materallar şagirdlərə həqiqi bilik mənbələri ilə təmasda olmağa imkan verir, əsərlərin ideya-estetik məzmununu, emosional təsir gücünü. Təfəkkür sevincini duymağa, yazıçını bir insan və bədii əsərlər yaradıcısı kimi gündəlik iş şəraitində təbii halda dərinlən anlamağa şərait yaradır.

Memorial materiallar şagirdləri göstərilənləri görməyə, başa düşüb yaşamağa, ekspozisiyadakı əşyalarla yazıçının həyat və yaradıcılığının əlaqəsini müəyyənləşdirməyə. Bunlara tədqiqi yaaşmağa, müşahidə qabiliyyətinin inkişafına, müstəqil təhlil və ümumiləşdirmə bacarıqlarının qazanılmasına hazırlayır. Şagirdlərin ekspozisiyada, fondda işləməsi tədris-tərbiyə prosesini aktivləşdirmənin mühüm formalarından biridir.

Ədəbiyyat dərslərində muzey materiallarından istifadə təlimi-tərbiyəvi yönümdən effektiv olur. Belə ki, muzey materiallarından istifadə etməklə keçilən dərslər, məşğələlər şagirdlərin görmə, eşitmə analizatorlarını əhatə edir. Şagirdlər fotoları, portret və maddi əşyaları görür, müqayisə edir, deyilənlərlə gördüklərini əlaqələndirirlər. Onlar hər hansı bir mövzunun söz sənəti və incəsənət əsərlərində ifadə formalarının müxtəlliyini bilavasitə görür, müşahidə edir, müstəqil şəkildə düşünüb qavrayır, dərk edirlər. Bu cür pedaqoji-psixoloji fəaliyyət zəminində mənimsənilən bilik unudulmur, uzun zaman yaddan çıxmır.

Bu baxımdan tarix dərslərində muzey eksponatlarından istifadə:

- a) məktəblilərin tarixi mərhələ, hadisə və şəxsiyyətlər haqqında bilik və məlumatlarını dərinləşdirir, genişləndirir;
- b) tarixi proseslə bağlı olan mədəniyyət hadisələrinin dərinlən öyrənilməsinə təmin edir;
- v) şagirdlərə tarixi prosesin bədii ədəbiyyatda və incəsənətdə izi, əksi problemi üzrə mənimsənilməsinə reallaşdırır;
- q) diyarşünaslıq materialları tarixi faktları konkretləşdirməyə, biliyin kəmiyyət və keyfiyyətinin yüksəldilməsinə kömək edir tarixi keçmiş şagirdlərin şüurunda sanki yaxınlaşdırır, kitabdakı məlumatı həyatdakı real hadisəyə çevirir.

Ədəbiyyat və tarix dərslərində və bu fənlər üzrə sinifdən xaric tədbirlərdə ümumiyyətlə muzey materiallarından istifadənin məqsədi aşağıdakı tərəfləri əhatə edir:

- təlim prosesinin əyaniləşdirilməsi, özü də müxtəlif səciyyəli informasiyalar çatdırın vasitələr hesabına əyaniləşdirilməsi təmin olunur;

- şagirdlər proqram materialları mövzusunda müəllim şərhini, məktəb mühazirəsini dinləyib öyrənməklə yanaşı, mövzu ilə səsleşən bədii ədəbiyyat, musiqi, təsviri incəsənət əsərlərinin ideya-məzmununu qarşılaşdırma və əlaqələndirmə, müqayisə yolu ilə daha dərindən mənimsəyirlər;

- muzeylərdə toplanmış tarixi sənədlər, xalq tətbiqi sənəti nümunələri (onların reproduksiya, şəkilləri), xalq musiqi alətləri və xalq musiqi əsərləri, folklor inciləri mahiyyət etibarını ilə bir-birini tamamlayır, təsəvvür, məlumat və informasiyalar bolluğu bilik və bacarıqların möhkəm, dərin və əsaslı olmasını təmin edir;

- muzeylərin zənginləşdirilməsi istiqamətində görülən işlər məktəblilərin asudə vaxtlarının istər ədəbi, istər tarixi baxımdan faydalı fəaliyyətə yönəldilməsinə, peşə yönümü işinin səmərəliyinə yönəldir.

Deməli:

- məktəb muzeyləri ümumi ölkə muzeyşünaslıq işinin bir qoludur, bu təsisatda toplanmış eksponatlar ölkə fondunu təşkil edir;

- məktəb muzeylərinin təşkili və fəaliyyəti ümumtəhsil prosesinin ayrılmaz hissəsi olub, onun spesifik tərkibidir;

- məktəb muzeylərinin fondunu təşkil edən eksponatlar xalqın tarixi, ədəbiyyatı, mədəniyyəti və coğrafi zəngilliyi ilə bağlı materiallar olub maddi və mənəvi sərvətlər statusu kimi dəyərlidir;

- məktəb muzeyləri həm öyrədən, həm də şagirdləri müstəqil işləməklə, ilkin tədqiqatlar aparmaqla həyata hazırlayan, məktəbdə neçə-neçə nəslə əhatə edən spesifik sinifdən xaric iş növüdür;

- məktəb muzeylərinin fəaliyyətinin məzmunu çoxtərəfli olub, humanitarlaşma zəminində formalaşır.

Beləliklə, mövcud ədəbiyyatın öyrənilməsi, məktəb təcrübəsi faktlarının təhlili nəticəsində aydınlaşdı:

- məktəb muzeyləri təlimin əyaniləşdirilməsinin mühüm, spesifik vasitələrindən biridir;

- məktəb muzeylərinin növləri olan tarix-diyarşünaslıq, etnoqrafiya, xalq yaradıcılığı, nəinki tək ədəbiyyat və tarix, eləcə də rəsm, musiqi, coğrafiya fənlərinin tədrisi səmərəliyini təmin edən başlıca qaynaq və mənbələrdəndir;

- məktəb muzeyləri şagirdlərin ümummədəni inkişafında, təlimin humanitarlaşmasında, ümumtəhsil səviyyəsinin yüksəldilməsində, müstəqil işlərin təşkilində həm vasitə, həm faktor, həm də mənbə kimi mühüm rol oynayır.

Məktəb muzeyşünaslıq işləri sahəsində fəaliyyət bir tərəfdən gəncliyin ədəbiyyat və tarix fənlərinə dərinlən yiyələnmələri baxımından fayda verir, o biri tərəfdən toplanan materiallar sonrakı nısil üçün spesifik əyani vəsaitlər toplusu kimi informativ-kommunikasiya rolunu oynayır.

ƏDƏBİYYAT SİAHISI:

1. Abdullayev, Ə., “Muzey və məktəb” – Nizami adına Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyinin əsərləri, IV c., Bakı, “Elm”, 1978. s. 135-141
2. Ağayev, Ə. və b., “Ötən əsrdə doğulmuşlardan biri”. Bakı, “Maarif”, 1993. -79 s.
3. Qarabağlı, Ə., Quluzadə, M.A., Əfəndiyev, S, “Ədəbiyyat metodikası. Orta məktəbdə ədəbiyyat tədrisinə dair vəsait”. Bakı, “Azərənəşr, 1952, -331 s.
4. Eyuboğlu, Z. İsmet., Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü. İstanbul, 1988. 321 s.
5. Kozanoğlu, Tahsin M., Yunan Mitolojisi, İstanbul, 1994. Düşünen Yayınları, 100 s.